dr hab. Joanna Chłosta-Zielonka, prof. UWM
Katedra Literatury Polskiej
Instytut Literaturoznawstwa
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Olsztyn, 13.01.2022 r.

Opinia o pracy doktorskiej mgr Joanny Daniluk *Piśmiennictwo i działalność społeczno-oświatowa Polek w Prusach Wschodnich i ich wpływ na dorobek kulturowy Warmii i Mazur w XX wieku*

Piśmiennictwo Warmii i Mazur zostało opisane przez badaczy tematu w wielu kontekstach: historycznym, socjologicznym, kulturowym i literackim. Nie powstała jeszcze praca, która ukazałaby wartościowe dokonania piśmiennicze kobiet, związanych pracą społeczną na rzecz tej krainy, zinterpretowane z wykorzystaniem metodologii *gender studies* i *memory studies*. Dysertacja mgr Joanny Daniluk wypełnia tę lukę metodologiczną, ukazując teksty autobiograficzne autorstwa działaczek i pisarek związanych z Prusami Wschodnimi w dwudziestoleciu międzywojennym na tle historyczno-społecznym i ilustrując ich wpływ na dziedzictwo kulturowe następnych pokoleń. Badaczka wykorzystała właściwą dla tematu literaturę przedmiotu, na którą składają się dokonania krytyki feministycznej (Grażyna Borkowska, Krystyna Kłosińska, Inga Iwasiów, Agata Zawiszewska), badaczy autobiografizmu (Philippe Lejeune, Małgorzata Czerminska) i pamięci (Jan i Alaida Assmann). Odwołuje się także do ustaleń otwartego regionalizmu, który wytycza nowe ścieżki interpretacji tekstów znanych, ale omawianych w innych kontekstach.

Praca składa się z czterech rozdziałów, zaplanowanych w logiczną narrację, realizującą postawione cele badawcze. Pierwszy z nich pokazuje w szerokiej perspektywie politycznej, społecznej i narodowej ruch emancypacyjny kształtujący się, pod wpływem zagranicznych dokonań, na przełomie XIX i XX wieku wśród inteligenckiej warstwy polskiego społeczeństwa, zmierzający do uświadomienia kobietom ich praw. Doktorantkę interesowała aktywność kobiet w różnych zakresach życia publicznego, ale najbardziej ożywienie w obszarze twórczości artystycznej. Przedstawienie zwiększonej ich obecności na początku XX wieku, kieruje jej zainteresowanie ku Prusom Wschodnim. Pani mgr Daniluk w drugim rozdziale swojej pracy dowodzi, że na tym terenie ruch emancypacyjny właściwie nie istniał. Tym bardziej więc uważa, że intensywność działalności polityczno-społecznej Polek w okresie międzywojnia, mieszkających na obszarze dzisiejszych Warmii i Mazur, jest godna zauważenia i podziwu, a także wymaga wnikliwego opisania i skomentowania oraz daleko idącego

wnioskowania. Gdyby nie aktywność dość sporej grupy kobiet, wiele długoterminowych procesów, kształtujących poczucie przynależności do narodu polskiego, nie miałoby miejsca. Chodzi tu głównie o działalność szkół i przedszkoli, ale także rozwój towarzystw kobiecych i harcerstwa, w których powstanie i funkcjonowanie działaczki włączyły się, nie licząc się z konsekwencjami tych wyborów dla życia osobistego. W trzecim rozdziale dysertacji szczególnie wnikliwie bada mgr Daniluk, zawarte w wypowiedziach autobiograficznych, motywacje podejmowanych przez kobiety-działaczki wyborów postępowania i realizowanych przedsięwzięć. W orbicie jej zainteresowań znalazły się głównie następujące postacie i ich piśmiennicze świadectwa: Maria Zientara-Malewska (*Warmio moja miła, Śladami twardej drogi, Złotowszczyzna, Wspomnienia nauczycielki spod znaku Rodła*) , Władysława Knosała (*Była nas gromadka spora, Utrwalić pamięć*), Otylia Teschner-Grothowa (*Gdy zabrakło miłości, W kręgu spraw ojczystych*) , Emilia Sukertowa-Biedrawina (*Dawno, a niedawno: wspomnienia*), Maria Donimirska (*Bóg dał nam czas próby: wspomnienia z lat 1918-1935*) i Anna Łubieńska (*Moje wspomnienia z plebiscytu na Warmii*). Przy okazji Doktorantka skupia uwagę także na innych Polkach, które zaangażowały się w różnorodne działania na rzecz polskiego społeczeństwa. Wymienia nauczycielki, ochroniarki (wychowawczynie przedszkolne), harcerki, zecerki, redaktorki i wolontariuszki działające na rzecz przywrócenia Prus Wschodnich do macierzy. W czwartym rozdziale bohaterkami dysertacji stały się także kobiety, które przybyły na terytorium byłych Prus Wschodnich po 1945 roku i stały się pionierkami w organizowaniu życia społeczno-kulturalno-oświatowego na tzw. Ziemiach Odzyskanych.

Praca stanowi cenny wkład w uzupełnienie obrazu działań narodowościowych w obrębie tzw. ruchu polskiego w Prusach Wschodnich w dwudziestoleciu międzywojennym, a także zawiera wyraźnie umotywowany apel o zauważenie ważnej i bezcennej w nim roli kobiet, będących bohaterkami każdego dnia.

Autorka w sposób rzetelny, godny doświadczonego badacza, korzysta z instrumentarium badawczego. Analizując wymienione teksty autobiograficzne, opiera się w swoich syntezach na szerokim kontekście historyczno-społeczno-kulturowo-literaturoznawczym. W pracy znajduje się 681 przypisów, stanowiących interesujące komentarze i poszerzających wiedzę, a bibliografia liczy blisko 500 pozycji zajmujących 32 strony pracy. To świadczy o dociekliwości i sumienności autorki dysertacji, która starała się uwzględnić wszystkie istotne dla tematu fakty i komentarze, mające wpływ na główny dyskurs.

Joanna Chłosta-Zielińska